

**ВЗАЄМОДІЯ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
З ІНШИМИ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ ТА ІНСТИТУТАМИ
ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ
ТА ПРОТИДІЇ РИЗИКАМ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ**

**INTERACTION OF THE BUREAU OF ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE
WITH OTHER LAW ENFORCEMENT AGENCIES AND CIVIL SOCIETY
INSTITUTIONS IN PREVENTING AND COUNTERING RISKS
TO ECONOMIC SECURITY**

Актуальність статті полягає в тому, що зважаючи на центральне місце аналітичної функції в діяльності Бюро економічної безпеки України, її предметом є інформація, велику частину якої отримується у порядку взаємодії із органами державної влади, зокрема, правоохоронними, місцевого самоврядування та інститутами громадянського суспільства. Також, Бюро економічної безпеки України у процесі своєї діяльності взаємодіє з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, іншими органами влади, підприємствами, установами та організаціями, банками та іншими фінансовими установами відповідно до закону. Однак, в залежності від мети взаємодії, її предмет та суб'єкт з яким встановлюються відносини, відрізняються порядок та особливості напрямів співпраці. У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства, аргументовано, що взаємодія Бюро економічної безпеки України з іншими органами державної влади, місцевого самоврядування, правоохоронними органами та інститутами громадянського суспільства відбувається за трьома основними напрямками: міжвідомчим, кримінально-процесуальним та безпосередньо напрямом взаємодії із інститутами громадянського суспільства. Надано змістовну характеристику кожному із окреслених напрямів. Зроблено висновок, що взаємодія Бюро економічної безпеки України з іншими органами державної влади, місцевого самоврядування, правоохоронними органами та інститутами громадянського суспільства відбувається за трьома основними напрямками: міжвідомчим, кримінально-процесуальним та безпосередньо напрямом взаємодії із інститутами громадянського суспільства. Міжвідомча взаємодія, передусім, спрямована на отримання необхідної інформації та доступу до інформаційних джерел, володільцями яких є органи влади і місцевого самоврядування, та які мають значення для виконання функцій щодо запобігання та протидії ризикам економічній безпеці України. У випадку реалізації кримінально-процесуальної взаємодії мова йде про примусове отримання доступу до необхідної інформації та її джерел на підставі судової санкції в межах кримінального провадження. Водночас, формат співпраці із інститутами громадянського суспільства здебільшого орієнтовано на вдосконалення та розвиток діяльності Бюро економічної безпеки України, забезпечення законності та ефективності його роботи, контроль виконання кадрами органу своїх цільових функцій.

Ключові слова: *взаємодія, Бюро економічної безпеки, правоохоронні органи, громадянське суспільство, запобігання, протидія, ризики, економічна безпека.*

The relevance of the article lies in the fact that, given the central place of the analytical function in the activities of the Bureau of Economic Security of Ukraine, its subject is information, a large part of which is obtained in the process of interaction with state authorities, in particular, law enforcement, local self-government and civil

society institutions. Also, the Bureau of Economic Security of Ukraine in the process of its activities interacts with state authorities, local self-government, other authorities, enterprises, institutions and organizations, banks and other financial institutions in accordance with the law. However, depending on the purpose of the interaction, its subject and the subject with which relations are established, the procedure and features of the areas of cooperation differ. The article, based on the analysis of scientific views of scientists and the norms of current legislation, argues that the interaction of the Bureau of Economic Security of Ukraine with other state authorities, local governments, law enforcement agencies and civil society institutions takes place in three main directions: interdepartmental, criminal procedure and direct direction of interaction with civil society institutions. A substantive characteristic is provided for each of the outlined directions. It was concluded that the interaction of the Bureau of Economic Security of Ukraine with other state authorities, local governments, law enforcement agencies and civil society institutions takes place in three main directions: interdepartmental, criminal procedural and direct direction of interaction with civil society institutions. Interdepartmental interaction is primarily aimed at obtaining the necessary information and access to information sources, the owners of which are authorities and local governments, and which are important for performing functions related to preventing and counteracting risks to the economic security of Ukraine. In the case of implementing criminal procedural interaction, we are talking about forced access to the necessary information and its sources on the basis of a court sanction within the framework of criminal proceedings. At the same time, the format of cooperation with civil society institutions is mainly focused on improving and developing the activities of the Bureau of Economic Security of Ukraine, ensuring the legality and effectiveness of its work, and monitoring the performance by the body's personnel of their target functions.

Key words: *interaction, Bureau of Economic Security, law enforcement agencies, civil society, prevention, counteraction, risks, economic security.*

Актуальність теми. Зважаючи на центральне місце аналітичної функції в діяльності Бюро економічної безпеки України, її предметом є інформація, велику частину якої БЕБ отримує у порядку взаємодії із органами державної влади, зокрема, правоохоронними, місцевого самоврядування та інститутами громадянського суспільства. Закон України «Про Бюро економічної безпеки України» в частині 1 статті 7 закріплює: БЕБ у процесі своєї діяльності взаємодіє з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, іншими органами влади, підприємствами, установами та організаціями, банками та іншими фінансовими установами відповідно до закону [1]. Однак, в залежності від мети взаємодії, її предмет та суб'єкт з яким встановлюються відносини, відрізняються порядок та особливості напрямів співпраці.

Стан дослідження проблеми. Окремі проблемні питання, присвячені роботі Бюро економічної безпеки України, у своїх наукових працях розглядали: О. М. Бандурка, В. І. Бабенко, В. В. Галунько, О. П. Гетманець, О. В. Джафарова, В. Є. Духова, В. І. Курило, О. А. Маслій, М. А. Микитюк, В. Б. Пчелін, В. О. Рожков, О. В. Тихонова, та інші. Втім, незважаючи на численний науковий доробок, на сьогодні в науковій літературі недостатньо опрацьованою залишається проблема взаємодії Бюро економічної безпеки України з іншими правоохоронними органами та інститутами громадянського суспільства щодо запобігання та протидії ризикам економічній безпеці.

Саме тому метою статті є охарактеризувати взаємодію Бюро економічної безпеки України з іншими правоохоронними органами та інститутами громадянського суспільства щодо запобігання та протидії ризикам економічній безпеці.

Виклад основного матеріалу. Починаючи наукове дослідження відзначимо, що найпершою та найбільш важливою є міжвідомча взаємодія БЕБ, яка спрямована на обмін інформацією та доступ до інформаційних систем органів державної влади та місцевого самоврядування. Юридичною основою даного напрямку співпраці є частина 2, 3 статті 7 титульного Закону від 28.01.2021 № 1150-ІХ де вказано наступне: «України та інших державних органів, що відповідно до закону здійснюють оперативно-розшукову діяльність, встановлюється спільними наказами Бюро економічної безпеки України та відповідних державних органів. Бюро економічної безпеки України в порядку, визначеному законом, має безпосередній, у тому числі автоматизований, доступ до автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів і банків (баз) даних,

держателем (адміністратором) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування, користується державними, у тому числі урядовими, засобами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами. Порядок такого доступу визначається відповідними міжвідомчими угодами (договорами), спільними наказами (розпорядженнями) та протоколами до них або в порядку електронної інформаційної взаємодії, якщо інше не передбачено законом» [1].

Прикладом реалізації даних законодавчих положень є спільний Наказ БЕБ та Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС) «Про затвердження Порядку електронної інформаційної взаємодії Бюро економічної безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України» [2].

Відповідно до вказаного Порядку, інформаційну взаємодію здійснюють Бюро економічної безпеки України, МВС, Державна міграційна служба України, Національна поліція України, Державна прикордонна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій. Суб'єкти інформаційних відносин передають та приймають інформаційні файли в обсягах та за змістом, необхідних для здійснення повноважень відповідно до покладених на них завдань. Інформація, у тому числі персональні дані, запитується у визначених законодавством випадках для виконання завдань суб'єктів інформаційних відносин і досягнення законної мети. Крім цього, суб'єкти, спільно встановлюють перелік відомостей, структуру та формат інформаційних файлів, що передаються та приймаються в порядку інформаційної взаємодії, процедури взаємодії інформаційних систем, форми журналів обліку інформаційних файлів обміну, а також визначають відповідальні структурні підрозділи суб'єктів інформаційних відносин, державні підприємства, установи, які належать до сфери управління суб'єктів інформаційних відносин, що забезпечують та (або) здійснюють технічне супроводження автоматизованого обміну інформацією, та відповідно до Порядку і своїх повноважень, визначених законодавством, приймають спільні рішення, які оформлюють окремими протоколами або договорами про інформаційну взаємодію. Інформаційна взаємодія здійснюється шляхом безпосереднього доступу до інформаційних систем суб'єктів інформаційних відносин засобами центральної підсистеми єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ або системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів. У разі відсутності можливості забезпечення безпосереднього доступу до інформації в ресурсах, доступ до них може надаватися в інший спосіб з урахуванням установлених законодавством вимог. При автоматизованому обміні інформацією суб'єкти інформаційних відносин упроваджують організаційно-технічні заходи, які забезпечують захист інформації, що передається, з урахуванням ступеня обмеження доступу до неї та відповідно до законодавства у сфері захисту інформації [2].

В останні роки БЕБ уклало цілу низку міжвідомчих угод з питань інформаційної взаємодії, наприклад: 1) на підставі Угоди про інформаційне співробітництво між безпосередньо ДМС та БЕБ від 14.01.2022 № 2 отримано доступ до бази даних АСМО «Інспектор»; 2) на підставі заяв про приєднання БЕБ, від 07.07.2022 № 1/4/0/6730-22 та інших отримано доступ до бази даних: Інформаційна система єдиних та державних реєстрів Мін'юсту (Державний реєстр речових прав на нерухоме майно, Державний реєстр актів цивільного стану громадян, Єдиний реєстр довіреностей, Єдиний державний реєстр юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців та громадських формувань); 3) із Офісом Генерального прокурора укладено документ, який надає доступ до Єдиного реєстру досудових розслідувань; 4) на підставі Угоди про інформаційне співробітництво між Державною казначейською службою України та БЕБ від 27.05.2022 № 59-22 отримано доступ до бази даних АС «Є-Казна ДБ»; 5) укладено угоди про інформаційну співпрацю із Адміністрацією морських портів України; 6) підписано Меморандум про взаємодію та інформаційний обмін між Комісією з регулювання азартних ігор та лотерей та Бюро економічної безпеки України від 29.02.2022; 7) укладено Угода щодо взаємного обміну інформаційними ресурсами між Державною службою статистики України і БЕБ від 29.09.2022 № 11 тощо [3; 4, с. 27].

Законом України «Про Бюро економічної безпеки України» також передбачено деякі особливості міжвідомчої взаємодії. Наприклад, Державна служба фінансового моніторингу України з метою запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, передає БЕБ інформацію, у тому числі узагальнені матеріали. БЕБ взаємодіє з Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку та забезпечується доступом до її автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків (баз) даних. Антимонопольний комітет України, Фонд державного майна України, органи державного фінансового контролю,

податкові та митні органи, а також інші державні органи, що здійснюють державний контроль за дотриманням юридичними і фізичними особами законодавства України, з метою запобігання та протидії кримінальним правопорушенням, віднесеним до підслідності Бюро економічної безпеки України, передають органу інформацію про обставини, що свідчать про вчинення кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності БЕБ [1].

Другим напрямом взаємодії БЕБ із органами влади, місцевого самоврядування, а також підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності є кримінально-процесуальний. Його правовою основою є КПК, а юридичними рамками – здійснення кримінального провадження [5]. В межах кримінального провадження не має, як такої взаємодії, що ґрунтується на рівноправності та співпраці сторін. Водночас, положення КПК регламентують порядок витребування БЕБ інформації та/або документів від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових і фізичних осіб, що може здійснюватися відповідно до підслідності Бюро в порядку реалізації таких заходів забезпечення кримінального провадження, як тимчасовий доступ до речей чи документів та тимчасове вилучення майна [1; 5].

Відповідно до глави 15 КПК тимчасовий доступ до речей і документів полягає у наданні стороні кримінального провадження, зокрема, БЕБ, особою, у володінні якої знаходяться такі речі і документи, можливості ознайомитися з ними, зробити їх копії та вилучити їх (здійснити їх виїмку). Тимчасовий доступ до електронних інформаційних систем, комп'ютерних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку здійснюється шляхом зняття копії інформації, що міститься в таких електронних інформаційних системах, комп'ютерних системах або їх частинах, мобільних терміналах систем зв'язку, без їх вилучення. БЕБ має право звернутися до слідчого судді під час досудового розслідування із клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів. До речей і документів, до яких доступ в будь-якому разі уповноваженим особам Бюро заборонено є: 1) листування або інші форми обміну інформацією між захисником та його клієнтом або будь-якою особою, яка представляє його клієнта, у зв'язку з наданням правової допомоги; 2) об'єкти, які додані до такого листування або інших форм обміну інформацією. Особа, яка зазначена в ухвалі слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів як володілець речей або документів, зобов'язана надати тимчасовий доступ до зазначених в ухвалі речей і документів особі, зазначеній у відповідній ухвалі слідчого судді, суду. У разі невиконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів слідчий суддя, суд за клопотанням сторони кримінального провадження, якій надано право на доступ до речей і документів на підставі ухвали, має право постановити ухвалу про дозвіл на проведення обшуку [5].

Існують приклади спрощеного, адміністративного порядку взаємодії БЕБ із публічними відомствами в рамках кримінального провадження. Зокрема, спільний Наказ Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів та БЕБ «Про затвердження Порядку взаємодії АРМА і Бюро економічної безпеки України щодо виявлення та розшуку активів» визначає засади взаємодії зазначених суб'єктів з питань: «1) виконання АРМА звернень БЕБ щодо виявлення та розшуку активів (коштів, майна, майнових та інших прав), на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні; 2) виконання БЕБ запитів АРМА щодо надання інформації, необхідної для складання АРМА відповіді на запит відповідного органу іноземної держави; 3) розгляду БЕБ інформації АРМА щодо ознак кримінальних правопорушень, виявлених ним під час виконання визначених законом функцій та повноважень АРМА, інших питань, пов'язаних з виконанням повноважень АРМА» [6]. Так, згідно із Наказом на виконання АРМА приймаються звернення у конкретному кримінальному провадженні, підготовлені суб'єктами звернення, які діють в межах своїх повноважень. Повноваження детектива, керівника органу досудового розслідування БЕБ на звернення підтверджуються витягом з Єдиного реєстру досудових розслідувань. АРМА забезпечує виконання звернень у найкоротший можливий строк, але не пізніше ніж протягом трьох робочих днів з дня його надходження, або в інший більш тривалий строк, зазначений у зверненні. У разі неможливості надати інформацію у строк, визначений суб'єктом звернення, АРМА у такий строк складає та надсилає суб'єкту звернення проміжний лист, в якому зазначаються наявна інформація про виявлені активи та клопотання щодо продовження строку виконання звернення. Суб'єкт звернення після отримання проміжного листа приймає рішення про необхідність продовження строку розгляду, визначає такий строк та інформує про це АРМА. Після отримання інформації про продовження строків розгляду звернення АРМА поновлює виявлення та розшук активів [6].

Останній напрям взаємодії – це співпраця БЕБ з інститутами громадянського суспільства України. В юридичній літературі останні визначаються, як суспільні формації, соціальні

групи, які мають законодавчо визначений правовий статус, виступають самостійними суб'єктами правовідносин та реалізуються відповідні суб'єктивні права. Таким чином, до переліку інститутів громадянського суспільства можна віднести громадські, релігійні організації, професійні спілки тощо [7]. Взаємодія БЕБ із інститутами громадянського суспільства – це, фактично, співпраця Бюро та представників суспільства, які об'єднуються у створенні відповідно до положень чинного законодавства України організації, спілки, об'єднання тощо. Ключовим форматом взаємодії на сьогоднішній день є робота Ради громадського контролю при Бюро економічної безпеки України, що функціонує з метою забезпечення прозорості та суспільного контролю за діяльністю БЕБ [1].

Діяльність Ради регламентована Законом України «Про Бюро економічної безпеки України» та уточнено Постановою КМУ «Питання Ради громадського контролю при Бюро економічної безпеки». Відповідно до положень підзаконного документу, основними завданнями Ради є: 1) здійснення громадського контролю за діяльністю Бюро економічної безпеки; 2) сприяння взаємодії Бюро економічної безпеки з громадськими об'єднаннями, іншими інститутами громадянського суспільства з питань, пов'язаних з діяльністю Бюро економічної безпеки; 3) сприяння врахуванню Бюро економічної безпеки громадської думки під час виконання зазначеним Бюро покладених на нього завдань [8].

Рада громадського контролю для виконання покладених на неї завдань: 1) заслуховує інформацію про діяльність, виконання планів і завдань Бюро економічної безпеки; 2) розглядає звіти БЕБ і протягом 45 календарних днів з дня їх надходження затверджує свій висновок щодо них; 3) готує та подає БЕБ пропозиції щодо організації та проведення консультацій з громадськістю, бере участь у таких консультаціях; 4) сприяє громадському обговоренню проектів законодавчих та інших нормативно-правових актів з питань діяльності БЕБ; 5) проводить громадський моніторинг щодо врахування БЕБ пропозицій і зауважень громадськості щодо його діяльності, забезпечення ним прозорості та відкритості своєї діяльності, дотримання прав і свобод людини і громадянина, принципу гендерної рівності, доступу до публічної інформації, яка перебуває в його володінні, а також дотримання нормативно-правових актів, спрямованих на запобігання та протидію корупції; 6) організовує публічні заходи для обговорення актуальних питань розвитку і діяльності Бюро економічної безпеки, заходи з правової освіти населення тощо [8].

Рада громадського контролю формується у складі дев'яти осіб, відібраних за результатами конкурсу, що проводиться на офіційному веб-сайті Бюро економічної безпеки шляхом відкритого рейтингового інтернет-голосування громадян, які проживають на території України. Громадське об'єднання може подати для участі в конкурсі пропозиції щодо не більше трьох кандидатів, статус яких має бути допустимий з огляду на обмеження для учасників Рали. Відповідно до Постанови, до її складу не можуть входити: 1) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 2) особи, які незалежно від тривалості були працівниками (проходили службу) в Бюро економічної безпеки, інших органах правопорядку, митних або податкових органах протягом останніх п'яти років; 3) особи, які не мають вищої освіти; 4) близькі особи Директора, першого заступника Директора, заступників Директора, керівників підрозділів центрального апарату Бюро економічної безпеки, керівників територіальних органів, їх заступників, інших працівників Бюро економічної безпеки; 5) особи, у яких у разі включення до складу Ради виникне реальний та/або потенційний конфлікт інтересів [8].

Висновки. Таким чином, взаємодія Бюро економічної безпеки України з іншими органами державної влади, місцевого самоврядування, правоохоронними органами та інститутами громадянського суспільства відбувається за трьома основними напрямками: міжвідомчим, кримінально-процесуальним та безпосередньо напрямом взаємодії із інститутами громадянського суспільства. Міжвідомча взаємодія, передусім, спрямована на отримання БЕБ необхідної інформації та доступу до інформаційних джерел, володільцями яких є органи влади і місцевого самоврядування, та які мають значення для виконання функцій щодо запобігання та протидії ризикам економічній безпеці України. У випадку реалізації кримінально-процесуальної взаємодії мова йде про примусове отримання БЕБ доступу до необхідної інформації та її джерел на підставі судової санкції в межах кримінального провадження. Водночас, формат співпраці із інститутами громадянського суспільства здебільшого орієнтовано на вдосконалення та розвиток діяльності БЕБ, забезпечення законності та ефективності його роботи, контроль виконання кадрами органу своїх цільових функцій. Після провадження аналітичної діяльності, саме співпрацю можна назвати другим за обсягами та користю функціональним напрямом.

Список використаних джерел:

1. Про Бюро економічної безпеки України: закон від 28.01.2021 № 1150-IX. Відомості Верховної Ради України. 2021. № 23. Ст. 197.
2. Про затвердження Порядку електронної інформаційної взаємодії Бюро економічної безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України: наказ, порядок від 22.11.2022 № 342/760. Офіційний вісник України. 2022. № 97. Ст. 188.
3. Звіт про діяльність Бюро економічної безпеки України за 2023 рік (відповідно до статті 35 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України»). Офіційний веб-портал Бюро економічної безпеки України. URL: <https://esbu.gov.ua/storage/app/sites/32/2023%20рік/Звіт%20про%20діяльність%20БЕБ%20за%202023%20рік.pdf>
4. Звіт про діяльність Бюро економічної безпеки України за 2022 рік (відповідно до статті 35 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України»). Офіційний веб-портал Бюро економічної безпеки України. URL: <https://esbu.gov.ua/storage/app/sites/32/uploaded-files/Результати%20роботи%20Бюро%20економічної%20безпеки%20України%20у%202022%20році.pdf>.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон від 13.04.2012 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10. Ст. 88.
6. Про затвердження Порядку взаємодії АРМА і Бюро економічної безпеки України щодо виявлення та розшуку активів: наказ від 22.02.2022 № 54/50. Офіційний вісник України. 2022. № 40. Ст. 136.
7. Лоток О.С. Зміст та класифікація інститутів громадянського суспільства. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2014. С. 32-35.
8. Питання Ради громадського контролю при Бюро економічної безпеки: постанова від 18.08.2021 № 872. Офіційний вісник України. 2021. № 68. Ст. 4266.